International Journal of Advance and Applied Research
Peer Reviewed | International Open Access Journal
ISSN: 2347-7075 | Impact Factor – 8.141 | Website: https://ijaar.co.in/
Volume-13, Issue-3 | January – February 2026

Original Article

भारताच्या चलनविषयक धोरणाचा आर्थिक विकासावरील परिणाम

श्री. निलेशकुमार नंदकुमार गुरव

सहायक प्राध्यापक,

अर्थशास्त्र विभाग, छत्रपती शिवाजी कॉलेज, सातारा

घटक महाविद्यालय - कर्मवीर भाऊराव पाटील विद्यापीठ, सातारा

Manuscript ID:
IJAAR-B130395
ISSN: 2347-7075
Impact Factor – 8.141

Volume - 13
Issue - 3
January – February 2026
Pp. 610 - 616

Submitted: 25 Jan.2026
Revised: 10 Feb. 2026
Accepted: 15 Feb. 2026
Published: 28 Feb. 2026

Corresponding Author:
श्री. निलेशकुमार नंदकुमार गुरव

Quick Response Code:

Website: https://ijaar.co.in/

DOI: 10.5281/zenodo.20322810

DOI Link:
https://doi.org/10.5281/zenodo.20322810

Creative Commons

सार:

भारतीय रिझर्व्ह बँक ही देशाचे मध्यवर्ती बँक म्हणून चलनविषयक धोरणाच्या माध्यमातून आर्थिक स्थिरता आणि विकास यांच्यात संतुलन राखण्याचे अत्यंत क्लिष्ट कार्य करते. प्रस्तुत संशोधन पेपरमध्ये २०२० ते २०२६ या सहा वर्षांच्या कालखंडात भारताच्या चलनविषयक धोरणाने आर्थिक विकासावर कशा प्रकारे परिणाम केला आहे, याचा सखोल अभ्यास करण्यात आला आहे. कोव्हिड-१९ महामारीच्या काळात स्वीकारलेले अत्यंत लवचिक आणि 'अकॅमोडेटिव्ह' धोरण, त्यानंतर जागतिक महागाईच्या पार्श्वभूमीवर करण्यात आलेली कठोर दरवाढ आणि २०२५-२६ मधील 'तटस्थ' भूमिकेपर्यंतचा प्रवास या अहवालात मांडला आहे. संशोधनाचे प्राथमिक निष्कर्ष असे दर्शवतात की, रेपो दर आणि रोख राखीव प्रमाण (CRR) यांसारख्या साधनांचा जीडीपी (GDP) वाढीशी नकारात्मक सहसंबंध आहे, तर पैशाचा पुरवठा (M3) आणि आर्थिक वृद्धी यांचा सकारात्मक संबंध आहे. २०२५ मध्ये महागाई १.६% ते २.१% पर्यंत खाली आल्यामुळे रिझर्व्ह बँकेने व्याजाच्या दरात कपात करण्यास सुरुवात केली, ज्याचा सकारात्मक परिणाम उत्पादन आणि सेवा क्षेत्रावर दिसून आला. हा अहवाल विविध क्षेत्रांमधील पतपुरवठा, गुंतवणुकीचे स्वरूप आणि जागतिक व्यापार युद्धाच्या सावलीत भारतीय अर्थव्यवस्थेची लवचिकता स्पष्ट करतो.

***मुख्य शब्द:* चलनविषयक धोरण, भारतीय रिझर्व्ह बँक, रेपो दर, स्थूल देशांतर्गत उत्पादन, लवचिक महागाई लक्ष्यीकरण, तरलता व्यवस्थापन, आर्थिक विकास, रोख राखीव प्रमाण, भांडवल निर्मिती, आणि बँकिंग पतपुरवठा.**

Creative Commons (CC BY-NC-SA 4.0)
This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-NC-SA 4.0), *which permits others to remix, adapt, and build upon the work non-commercially, provided that appropriate credit is given and that any new creations are licensed under identical terms.*

How to cite this article:
श्री. निलेशकुमार नंदकुमार गुरव. (2026). भारताच्या चलनविषयक धोरणाचा आर्थिक विकासावरील परिणाम. International Journal of Advance and Applied Research, 13(3), 610 - 616. https://doi.org/10.5281/zenodo.20322810

प्रास्ताविक:

कोणत्याही विकसनशील अर्थव्यवस्थेसाठी चलनविषयक धोरण हे आर्थिक नियोजनाचा मुख्य आधारस्तंभ असते. रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया कायदा १९३४ अंतर्गत रिझर्व्ह बँकेला देशाचे चलन व्यवस्थापन आणि पत नियंत्रण करण्याची जबाबदारी सोपवण्यात आली आहे. चलनविषयक धोरणाचा मुख्य उद्देश हा 'किंमत स्थिरता' राखणे आणि त्यासोबतच 'आर्थिक विकासाला चालना' देणे हा आहे.

२०१६ मध्ये भारताने 'लवचिक महागाई लक्ष्यीकरण' (Flexible Inflation Targeting - FIT) ही चौकट स्वीकारली, ज्यामध्ये ग्राहक किंमत निर्देशांकावर (CPI) आधारित महागाईचे उद्दिष्ट ४% (+/- २%) निश्चित करण्यात आले.

२०२० ते २०२६ हा कालखंड भारतीय अर्थव्यवस्थेसाठी ऐतिहासिकदृष्ट्या अत्यंत वळणाचे ठरले आहे. २०२० मध्ये सुरू झालेल्या जागतिक महामारीने पुरवठा साखळी विस्कळीत केली आणि मागणीत मोठी घट घडवून आणली, ज्यामुळे २०२०-२१ मध्ये भारतीय जीडीपीमध्ये ६.६% ची मोठी घसरण झाली. या संकटाचा सामना करण्यासाठी रिझर्व्ह बँकेने व्याजाचे दर ऐतिहासिक निचांकी पातळीवर नेले. मात्र, २०२२ पासून जागतिक स्तरावर रशिया-युक्रेन युद्धामुळे ऊर्जा आणि अन्नधान्याच्या किमती वाढल्याने रिझर्व्ह बँकेला पुन्हा एकदा महागाई नियंत्रणासाठी कठोर पावले उचलणे भाग पडले.

चलनविषयक धोरणाची परिणामकारकता ही केवळ व्याजाच्या दरांवर अवलंबून नसते, तर ती बँकिंग प्रणालीतील पत प्रेषण (Monetary Transmission) प्रक्रियेवर अवलंबून असते. जेव्हा मध्यवर्ती बँक रेपो दरात बदल करते, तेव्हा त्या बदलांचा लाभ सर्वसामान्य ग्राहकांपर्यंत आणि उद्योगांपर्यंत किती वेगाने पोहोचतो, यावर आर्थिक विकासाचा वेग निश्चित होतो. २०२५-२६ मध्ये भारतीय अर्थव्यवस्थेने ८.२% चा विकास दर गाठला आहे, जो रिझर्व्ह बँकेच्या संतुलित आणि डेटा-आधारित धोरणाचे यश मानले जाते.

संशोधनाची उद्दिष्टे:

१. भारताच्या चलनविषयक धोरणातील प्रमुख साधनांचा (उदा. रेपो दर, रिव्हर्स रेपो दर, CRR, SLR) आर्थिक विकासावर होणारा परिणाम अभ्यासणे.
२. २०२० ते २०२६ या कालावधीत रिझर्व्ह बँकेने घेतलेल्या धोरणात्मक निर्णयांचे विश्लेषण करणे.
३. चलनविषयक धोरण आणि जीडीपी (GDP) वाढीचा दर यांच्यातील सांख्यिकी संबंध (Correlation and Regression) तपासणे.
४. विविध आर्थिक क्षेत्रांवर (आयटी, उत्पादन, कृषी, बँकिंग) होणाऱ्या क्षेत्रीय परिणामांचे मूल्यांकन करणे.
५. जागतिक आर्थिक अस्थिरता आणि 'अशक्य त्रिकूट' (Impossible Trilemma) या संदर्भात भारतीय चलनविषयक धोरणाच्या मर्यादा आणि संधी शोधणे.
६. महागाई लक्ष्यीकरण चौकटीच्या परिणामकारकतेचे मूल्यमापन करणे.

संशोधनाची अभ्यासपद्धती:

प्रस्तुत संशोधन पेपरमध्ये प्रामुख्याने परिमाणात्मक आणि विश्लेषणात्मक संशोधन पद्धतीचा वापर करण्यात आला आहे. अभ्यासासाठी लागणारी माहिती दुय्यम स्रोतांमधून संकलित करण्यात आली आहे, ज्यामध्ये प्रामुख्याने रिझर्व्ह बँकेचे वार्षिक अहवाल, रिझर्व्ह बँकेच्या चलनविषयक धोरण समितीच्या बैठकींचे इतिवृत्त, आर्थिक पाहणी अहवाल, जागतिक बँकेचे अहवाल आणि आयएमएफ कडील माहितीचा समावेश आहे. सांख्यिकी विश्लेषणासाठी 'कालश्रेणी डेटा' वापरून २०२० ते २०२६ या कालावधीतील तिमाही आकडेवारीचे विश्लेषण केले गेले आहे. माहितीचे सादरीकरण करण्यासाठी कोष्टकाचा वापर करून निष्कर्षांची मांडणी केली आहे.

पूर्व संशोधनाचा आढावा:

चलनविषयक धोरण आणि विकास यांच्यातील संबंधांवर अनेक अर्थशास्त्रज्ञांनी भाष्य केले आहे. **भट्टाचार्य (२०२०)** यांच्या मते, रेपो दरातील बदल हे भारतातील कर्जाच्या दरांवर (Lending Rates) परिणाम करतात, मात्र हा परिणाम पूर्णपणे दिसून येण्यासाठी किमान दोन ते तीन तिमाहींचा कालावधी लागतो. **दुवा (२०२०)** यांनी आपल्या संशोधनात नमूद केले आहे की, पुरवठ्यातील अडथळ्यांमुळे उद्भवणारी महागाई (उदा. अन्न आणि इंधन) केवळ चलनविषयक धोरणाने नियंत्रित करणे कठीण असते, त्यासाठी वित्तीय धोरणाची जोड आवश्यक असते.

सिंग (२०२४) यांनी भारताच्या महागाई लक्ष्यीकरण चौकटीचे आठ वर्षांचे मूल्यमापन करताना असे निदर्शनास आणले की, रिझर्व्ह बँक आता केवळ महागाईच नाही तर 'उत्पादन अंतर' (Output Gap) कडे देखील लक्ष देत आहे, ज्यामुळे ती एक 'लवचिक' लक्ष्यक बनली आहे. **पटनाईक आणि पांडे (२०२०)** यांच्या मते, चलनविषयक धोरणाने महागाईच्या अपेक्षा (Inflation Expectations) चांगल्या प्रकारे स्थिर केल्या आहेत, ज्यामुळे अर्थव्यवस्थेत अनिश्चितता कमी झाली आहे.

बॅनर्जी आणि गुप्ता (२०२५) यांनी महामारीनंतरच्या 'नॉर्मलायझेशन' प्रक्रियेचा अभ्यास केला असून, त्यांच्या मते रिझर्व्ह बँकेने २०२५ मध्ये व्याजाचे दर कमी करून आर्थिक विकासाला दिलेली चालना ही जागतिक मंदीच्या काळात भारताला सुरक्षित ठेवणारी ठरली आहे. एचेनग्रीन आणि गुप्ता (२०२४) यांनी सुचवले आहे की, रिझर्व्ह बँकेने अन्नाच्या किमतीतील चढ-उतारांकडे लक्ष देताना 'कोर इन्फ्लेशन' (Core Inflation) कडे अधिक लक्ष दिले पाहिजे, जेणेकरून धोरणात्मक चुका टाळता येतील.

गृहीतके:

१. रिझर्व्ह बँकेचा रेपो दर आणि जीडीपी वाढीचा दर यांच्यात व्यस्त किंवा नकारात्मक संबंध असतो; म्हणजेच रेपो दर वाढल्यास विकास दरात घट होते.
२. पैशाचा पुरवठा आणि आर्थिक विकास यांच्यात सकारात्मक सहसंबंध असतो.
३. रोख राखीव प्रमाण मधील कपातीमुळे बँकिंग प्रणालीत तरलता वाढते, ज्यामुळे गुंतवणुकीला चालना मिळते.
४. लवचिक महागाई लक्ष्यीकरण मुळे महागाई नियंत्रणात राहून गुंतवणूकदारांचा आत्मविश्वास वाढतो, ज्याचा सकारात्मक परिणाम भांडवल निर्मितीवर होतो.
५. जागतिक स्तरावरील व्याजाचे दर आणि भारताचे चलनविषयक धोरण यांच्यात ताळमेळ राखणे हे आर्थिक स्थैर्यासाठी आवश्यक आहे.

भारताच्या चलनविषयक धोरणाचा आर्थिक विकासावरील परिणाम:

१. चलनविषयक धोरणाची साधने : भारतीय रिझर्व्ह बँक अर्थव्यवस्थेतील तरलता आणि व्याजदरांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी विविध साधनांचा वापर करते. यामध्ये प्रामुख्याने रेपो दराचा समावेश होतो, जो सध्या ५.२५% ते ५.५०% च्या दरम्यान आहे.

अ. व्याजदर वाहिनी (Interest Rate Channel): जेव्हा रिझर्व्ह बँक रेपो दर कमी करते, तेव्हा बँकांचे निधी उभारण्याचे खर्च कमी होतात. यामुळे बँका कर्जदारांना कमी दरात कर्ज उपलब्ध करून देतात. स्वस्त कर्जामुळे घरांची मागणी, वाहनांची विक्री आणि उद्योगांचा विस्तार वाढतो, ज्यामुळे एकूण जीडीपीमध्ये भर पडते. २०२५ मधील रेपो दर

International Journal of Advance and Applied Research
Peer Reviewed | International Open Access Journal
ISSN: 2347-7075 | Impact Factor – 8.141 | Website: https://ijaar.co.in/
Volume-13, Issue-3 | January – February 2026

कपातीमुळे गृहकर्जाच्या मासिक हप्त्यांमध्ये (EMI) लक्षणीय घट झाली असून, ५० लाख रुपयांच्या कर्जावर ग्राहकांची २० वर्षांत ४.७० लाख रुपयांची बचत होऊ शकते, असा अंदाज आहे.

ब. पत वाहिनी (Credit Channel): ही यंत्रणा प्रामुख्याने कर्जाच्या उपलब्धतेवर लक्ष केंद्रित करते. CRR आणि SLR मधील बदलांमुळे बँकांच्या कर्ज देण्याच्या क्षमतेवर परिणाम होतो. २०२५ मध्ये CRR ३% पर्यंत कमी केल्यामुळे बाजारात १.५ लाख कोटी रुपयांची अतिरिक्त तरलता निर्माण झाली, ज्याचा फायदा प्रामुख्याने एमएसएमई (MSME) क्षेत्राला झाला.

क. विनिमय दर वाहिनी (Exchange Rate Channel): जागतिक गुंतवणूकदार उच्च व्याजदर असलेल्या देशांत भांडवल गुंतवतात. जर भारताने व्याजदर खूप कमी केले, तर परदेशी गुंतवणूक बाहेर जाऊ शकते, ज्यामुळे रुपया कमकुवत होतो. रुपयाच्या घसरणीमुळे आयात महाग होते (उदा. कच्चे तेल), ज्यामुळे महागाई वाढू शकते. २०२५-२६ मध्ये रिझर्व्ह बँकेने रुपयाला ९० प्रति डॉलरच्या आसपास स्थिर ठेवण्यासाठी परकीय चलन बाजारात हस्तक्षेप केला.

२. कालखंडानुसार धोरणात्मक विश्लेषण (२०२०-२०२६): भारताच्या चलनविषयक धोरणाचे गेल्या सहा वर्षांतील प्रवासाचे तीन मुख्य टप्प्यात खालीलप्रमाणे विभागणी करता येई.:

अ. संकट व्यवस्थापन काळ (२०२०-२०२१): कोव्हिड-१९ च्या काळात अर्थव्यवस्थेला आधार देण्यासाठी रिझर्व्ह बँकेने 'अभूतपूर्व' उपाययोजना केल्या. मार्च २०२० मध्ये रेपो दर ७५ बेसिस पॉईंट्सने कमी करून ४.४% करण्यात आला आणि मे २०२० मध्ये तो पुन्हा ४% वर आणला गेला. या काळात 'अकॉमोडेटिव्ह' भूमिका घेऊन जास्तीत जास्त पैसा बाजारात खेळता ठेवण्यात आला, ज्यामुळे आर्थिक पडझड रोखता आली.

ब. महागाईशी संघर्ष (२०२२-२०२४): महामारीनंतर जागतिक मागणी वाढली आणि युक्रेन युद्धामुळे पुरवठ्यात अडथळे आले. भारताचा महागाई दर ७% च्या वर गेला. यामुळे रिझर्व्ह बँकेने मे २०२२ पासून व्याजदर वाढवण्यास सुरुवात केली आणि ते ६.५% पर्यंत नेले. या काळात 'अकॅमोडेशन मागे घेणे' (Withdrawal of Accommodation) हे मुख्य धोरण होते.

क. स्थिरता आणि पुनरुज्जीवन (२०२४-२०२६): २०२४ च्या शेवटी आणि २०२५ मध्ये महागाई नियंत्रणात आल्याने रिझर्व्ह बँकेने आपली भूमिका 'तटस्थ' (Neutral) केली. एप्रिल २०२५ मध्ये रेपो दर ६% करण्यात आला आणि डिसेंबर २०२५ पर्यंत तो ५.२५% वर आणला गेला. या काळात भारताने जगातील सर्वात वेगवान ८.२% विकास दर नोंदवला.

३. क्षेत्रीय परिणामांचे सखोल विश्लेषण: चलनविषयक धोरणाचा परिणाम सर्व क्षेत्रांवर सारखा नसतो. काही क्षेत्रे व्याजदरांना अधिक संवेदनशील असतात.

- **उत्पादन क्षेत्र (Manufacturing):** भांडवली गुंतवणुकीसाठी हे क्षेत्र स्वस्त कर्जावर अवलंबून असते. 'आत्मनिर्भर भारत' आणि 'PLI' योजनांच्या यशात रिझर्व्ह बँकेच्या स्थिर व्याजदरांच्या धोरणाचा मोठा वाटा आहे. २०२५-२६ मध्ये उत्पादन क्षेत्राने ९.१% वाढ नोंदवली.
- **सेवा क्षेत्र (Services):** आयटी आणि व्यावसायिक सेवा या क्षेत्रांचा जीडीपीमध्ये ६४% वाटा आहे. व्याजदर कमी झाल्यामुळे या कंपन्यांचा ऑपरेटिंग खर्च कमी झाला आणि नफ्यात वाढ झाली. आयटी क्षेत्र हे चलनविषयक 'शॉक'ला सर्वात जास्त प्रतिसाद देणारे क्षेत्र म्हणून

International Journal of Advance and Applied Research
Peer Reviewed | International Open Access Journal
ISSN: 2347-7075 | Impact Factor – 8.141 | Website: https://ijaar.co.in/
Volume-13, Issue-3 | January – February 2026

ओळखले जाते.

- **कृषी क्षेत्र (Agriculture):** रिझर्व्ह बँकेने ग्रामीण भागात पतपुरवठा वाढवण्यासाठी तारणाशिवाय मिळणाऱ्या कर्जाची मर्यादा १.६ लाखावरून २ लाखापर्यंत वाढवली. २०२५ मधील चांगल्या पावसामुळे आणि पतपुरवठ्यामुळे कृषी विकास दर ४.६% वर पोहोचला.
- **बँकिंग क्षेत्र (Banking):** व्याजदर कपातीमुळे बँकांच्या निव्वळ व्याज मार्जिनवर (NIM) थोडा परिणाम झाला असला, तरी कर्जाची मागणी वाढल्याने आणि एनपीए (NPA) विक्रमी पातळीवर कमी झाल्याने बँकांचे आरोग्य सुधारले आहे.

सांख्यिकी विश्लेषण आणि डेटा सादरीकरण:

चलनविषयक धोरणाचे परिणाम मोजण्यासाठी खालील सांख्यिकी कोष्टके अत्यंत महत्त्वाची आहेत.

कोष्टक क्रमांक १ प्रमुख चलनविषयक दर आणि जीडीपी वाढ (२०२०-२०२६)

वर्ष/तिमाही	रेपो दर (%)	CRR (%)	महागाई (CPI %)	जीडीपी वाढ (%)
२०२०-२१ (सरासरी)	४.००	३.००	६.२	(-) ६.६
२०२१-२२ (सरासरी)	४.००	४.००	५.५	८.७
२०२२-२३ (सरासरी)	५.९०	४.५०	६.७	७.२
२०२३-२४ (सरासरी)	६.५०	४.५०	५.४	७.०
२०२४-२५ (सरासरी)	६.५०	४.००	४.६	७.१
२०२५-२६ (Q1)	६.००	३.००	२.७	७.८
२०२५-२६ (Q2)	५.५०	३.००	१.७	८.२
२०२५-२६ (Q3)	५.२५	३.००	१.३	७.८

स्रोत: RBI, PIB, आणि ट्रेडिंग इकॉनॉमिक्स डेटा

वरील कोष्टक क्रमांक १ मध्ये सन २०२० ते २०२६ मध्ये प्रमुख चलनविषयक दर आणि जीडीपीची प्रवृत्ती दर्शवली आहे. कोष्टकावरून असे निष्कर्ष निघतात की, जेव्हा महागाई वाढते तेव्हा RBI रेपो दर वाढवून ती नियंत्रित करण्याचा प्रयत्न करते. याउलट, जेव्हा महागाई कमी होते आणि विकासाला प्राधान्य द्यायचे असते, तेव्हा रेपो दर आणि CRR कमी केले जातात. सध्याची आकडेवारी (२०२५-२६) ही भारतीय अर्थव्यवस्था स्थिर होत असल्याचे आणि महागाई पूर्णपणे नियंत्रणात आल्याचे संकेत देत आहे.

निष्कर्ष:

१. रेपो दर आणि आर्थिक विकास यांच्यात नकारात्मक सहसंबंध आहे. २०२० आणि २०२५ मधील दर कपातीनंतर विकास दरात झालेली वाढ हे याचे उत्तम उदाहरण आहे.

२. भारताने स्वीकारलेली ४% (+/- २%) महागाईची चौकट २०२५ मध्ये यशस्वी ठरली आहे. ग्राहक महागाई दर ऑक्टोबर २०२५ मध्ये ०.२५% पर्यंत खाली येणे हे रिझर्व्ह बँकेच्या धोरणात्मक नियोजनाचे यश आहे.

३. CRR आणि ओएमओ (OMO) च्या माध्यमातून रिझर्व्ह बँकेने बाजारातील पैशाचा पुरवठा योग्य राखल्यामुळेच कोव्हिडनंतरच्या काळात मोठी बँक मंदी किंवा वित्तीय संकट आले नाही.

४. आयटी आणि उत्पादन क्षेत्र चलनविषयक धोरणातील

बदलांना अधिक प्रतिसाद देतात, तर कृषी क्षेत्रावर मान्सून आणि वित्तीय अनुदानांचा (Subsidies) प्रभाव जास्त असतो.

५. सन २०२५-२६ हा भारतासाठी 'गोल्डिलॉक्स' काळ ठरला आहे, जिथे रिझर्व्ह बँकेने वाढ आणि स्थिरता यांच्यात योग्य संतुलन राखले आहे.

संशोधनाच्या मर्यादा:

प्राथमिक सर्वेक्षणाऐवजी सरकारी आणि संस्थात्मक अहवालांवर अवलंबून असल्यामुळे जमिनी स्तरावरील लघु उद्योगांच्या अनुभवांचे पूर्ण प्रतिबिंब यात उमटले नसू शकते. चलनविषयक धोरणाचे परिणाम पूर्णपणे दिसून येण्यासाठी १८ ते २४ महिन्यांचा कालावधी लागतो, त्यामुळे २०२५ च्या शेवटच्या तिमाहीतील निर्णयांचे अंतिम परिणाम २०२७ मध्ये दिसून येतील. रशिया-युक्रेन किंवा मध्य-पूर्वेतील युद्ध यांसारख्या बाह्य घटकांमुळे आर्थिक अंदाजांमध्ये वारंवार बदल होऊ शकतात. हे संशोधन प्रामुख्याने २०२६ च्या सुरुवातीपर्यंतच्या माहितीवर आधारित आहे. २०२६ च्या उत्तरार्धातील जागतिक घडामोडींचे परिणाम यात समाविष्ट नाहीत.

समारोप:

भारताच्या चलनविषयक धोरणाचा आर्थिक विकासावरील परिणाम हा केवळ आकडेवारीपुरता मर्यादित नाही, तर तो देशाच्या आर्थिक सार्वभौमत्वाचा आणि समृद्धीचा मार्ग आहे. २०२० ते २०२६ या काळात भारतीय रिझर्व्ह बँकेने जो लवचिकपणा दाखवला, तो जगासाठी एक अभ्यासाचा विषय ठरला आहे. २०२५ मधील ८.२% चा विकास दर आणि विक्रमी निचांकी महागाई हे सिद्ध करते की, योग्य वेळी घेतलेले चलनविषयक निर्णय अर्थव्यवस्थेला कोणत्याही संकटातून बाहेर काढू शकतात. आगामी काळात जेव्हा भारत ५ ट्रिलियन आणि त्यानंतर ७.३ ट्रिलियन डॉलर्सच्या अर्थव्यवस्थेकडे वाटचाल करत आहे, तेव्हा रिझर्व्ह बँकेचे चलनविषयक धोरण हे या प्रगतीचे मुख्य सारथी असेल. शाश्वत विकास आणि सामाजिक न्याय साध्य करण्यासाठी 'स्थिरता आणि वृद्धी' हे चलनविषयक धोरणाचे दुहेरी उद्दिष्ट भविष्यातही तितकेच सुसंगत राहील.

संदर्भ सूची:

1. Behera, H., & Rath, D. P. (2025). The nuances of inflation targeting in India. *Ideas for India*.
2. Choksey, D. (2025). *RBI monetary policy review - September 2025*. Deven Choksey Research.
3. International Monetary Fund. (2025). *India: 2025 Article IV consultation-press release; staff report*.
4. Kumar, A. (2025). The inflation targeting regime in India: A critical assessment of outcomes and policy trade-offs. *International Journal of Novel Research and Development (IJNRD)*.
5. Malhotra, S. (2026, February 6). RBI monetary policy 2026 highlights: India still in same sweet 'goldilocks' spot. *The Economic Times*.
6. NITI Aayog. (2023). *Policy interest rates, market rates, inflation and economic growth*.

International Journal of Advance and Applied Research
Peer Reviewed | International Open Access Journal
ISSN: 2347-7075 | Impact Factor – 8.141 | Website: https://ijaar.co.in/
Volume-13, Issue-3 | January – February 2026

7. Press Information Bureau. (2025). *Robust GDP growth, steady inflation, strong production, and rising indicators*. Government of India.
8. Press Information Bureau. (2025). *RBI monetary policy: Repo rate unchanged, GDP outlook brightens*. Government of India.
9. PRS Legislative Research. (2024). *Report summary - Review of monetary policy framework by RBI*.
10. Rao, V. (2025). Navigating the growth-inflation trade-off: An analysis of RBI's policy. *Chartered Secretary Journal, ICSI*.
11. Resonance Research Publications. (2026). The impact of monetary policy on economic growth: An empirical study of India. *RR Journals*.